

Beschermwaardigheidstoetsing

Wandschildering 'Eibernest' van Geert Spuybroek – Erasmus MC, Dijkzigt ziekenhuis

Toetsingscommissie beschermwaardigheid (TCB)

Versie: 1 augustus 2022

Beschermwaardigheidstoetsing

In dit rapport wordt verslag gedaan van de beschermwaardigheidstoetsing betreffende de wandschildering van Geert Spuybroek op de achtste verdieping van het voormalige Dijkzigt ziekenhuis. De sloop van dit gebouw was gaande ten tijde van de uitvoering van de toetsing.

Commissie

Deze toetsing is uitgevoerd door de toetsingscommissie beschermwaardigheid (TCB). De TCB is ingesteld door de stichting Museumregister Nederland op grond van de Leidraad Afstoting Museale Objecten (LAMO) en de Erfgoedwet.

De basisbezetting van de TCB bestond voor deze toetsing uit: voorzitter Heleen Buijs, vicevoorzitter Emilie Huisman, museaal expertleden Agnes Vugts en Jan Joris Visser. Als secretariaat van de commissie traden bij deze toetsing op: Ellie Bruggeman en Nicole Vieveen van Museumregister Nederland.

Per toetsing wordt de basisbezetting van de TCB aangevuld met deskundigen ter zake van de specifieke eigenschappen van de objecten of (deel)collecties waarop de toetsing betrekking heeft. Eén van deze deskundigen kan door de opdrachtgever tot toetsing voorgedragen worden. De overige deskundigen worden voorgedragen door of via het TCB deskundigenteam.

De opdrachtgever van deze toetsing heeft afgezien van een voordracht. Voor de toetsing zijn de volgende deskundigen benoemd door het bestuur van de stichting Museumregister Nederland:

- Rutger Morelissen, specialist conservering en restauratie en wederopbouwkunst.
- Siebe Thissen, specialist Rotterdamse kunst.

Zitting

De commissie heeft de toetsing behandeld tijdens een virtuele zitting op dinsdag 26 juli 2022. Tijdens een voorbespreking op dinsdag 5 juli 2022 zijn video-opnamen gemaakt van de wandschilderingen.

Aanleiding

De raad van bestuur van het Erasmus MC heeft de TCB verzocht om beschermwaardigheidstoetsingen uit te voeren met betrekking tot twee wandschilderingen in het voormalige Dijkzigt ziekenhuis, die ontdekt zijn tijdens de sloopwerkzaamheden aan het gebouw bij de verwijdering van de voorzetwanden waarachter deze zich bevonden.

Rapport

Per wandschildering is een beschermwaardigheidstoetsing uitgevoerd en een rapport opgesteld. Dit rapport betreft de wandschildering 'Eibernest' op de achtste verdieping van het voormalige Dijkzigt ziekenhuis.

Geraadpleegde informatie

Ontvangen documentatie van Erasmus MC

- Bijlage 01_Adviesnotitie wandkunst H gebouw_Bijlage 6b .docx
- Bijlage 01a__P4A7689.tif (afbeelding 'Eibernest' voor verwijdering afvoerbuizen)
- Bijlage 01b__P4A7685.tif (afbeelding 'Eibernest' voor verwijdering afvoerbuizen)
- Bijlage 01c__P4A7701.tif (afbeelding muurschildering op de derde verdieping voor verwijdering afvoerbuizen)
- Bijlage 01d__P4A7694.tif (afbeelding 'Eibernest' voor verwijdering afvoerbuizen)
- Bijlage 01e__P4A7698.tif (afbeelding muurschildering op de derde verdieping voor verwijdering afvoerbuizen)
- Bijlage 02_polaroid foto Spuybroek linker foto rechter anoniem.jpg
- Bijlage 03_inventarislijst percentage regeling bouw Dijkzicht Ziekenhuis Rdam.jpg
- Bijlage 04_inventarislijst met vermelding G Spuybroek.jpg
- Bijlage 05_contactsheet met Spuybroek Eibernest.jpg
- Bijlage 06_achterzijde foto's links Spuybroek Eibernest rechts Anoniem
- Bijlage 08a__P4A8111-2.jpg/tif (afbeelding 'Eibernest' na verwijdering afvoerbuizen)
- Bijlage 08b__P4A8114.jpg/tif (afbeelding muurschildering op de derde verdieping na verwijdering afvoerbuizen)

Aanvullend ontvangen documentatie van dhr. Lars Spuybroek

- Bijlage LS_01_Toelichting-op-beeldmateriaal-voor-dossier-Spuybroek_2022-07-06.pdf
- Bijlage LS_02_Toelichting-op-wandschilderingen_LarsSpuybroek_2022-07-06.pdf
- Bijlage LS_03_IMG_4521-IJzerplastiek.jpg
- Bijlage LS_04_IMG_4524-Eibernest.jpg
- Bijlage LS_05_IMG_4525-H3.jpg
- Bijlage LS_06_IMG_4526-H3.jpg
- Bijlage LS_07_IMG_4527-H3-ontwerpschets.jpg
- Bijlage LS_08_IMG_4528-H3-ontwerpschets.jpg
- Bijlage LS_09_IMG_4530-H3-ontwerpschets-aantekening.jpg
- Bijlage LS_10_IMG_4531-H3-verzameld.jpg
- Bijlage LS_11_IMG_4532-H3-verzameld.jpg
- Bijlage LS12_Toelichting-op-oeuvre+afbeeldingen_LarsSpuybroek_2022-07-21.pdf
- Bijlage LS12_01_Spuybroek_Emmeloord1954_1.jpg
- Bijlage LS12_02_Spuybroek_Metaalplastiek1958_1.jpeg
- Bijlage LS12_02_Spuybroek_Metaalplastiek1958_2.jpeg
- Bijlage LS12_03_Spuybroek_Eibersnest1959_Rdam_1.jpeg
- Bijlage LS12_04_Spuybroek_Nijmegen1964_1.jpeg
- Bijlage LS12_04_Spuybroek_Nijmegen1964_2.jpeg
- Bijlage LS12_05_Spuybroek_Ivia_Rdam1967_1.jpeg
- Bijlage LS12_05_Spuybroek_Ivia_Rdam1967_2.jpeg
- Bijlage LS12_05_Spuybroek_Ivia_Rdam1967_3.jpeg
- Bijlage LS12_05_Spuybroek_Ivia_Rdam1967_4.jpeg
- Bijlage LS12_06_Spuybroek_Spijkenisse1971_1.jpeg
- Bijlage LS12_06_Spuybroek_Spijkenisse1971_2.jpeg
- Bijlage LS12_06_Spuybroek_Spijkenisse1971_3.jpeg
- Bijlage LS12_07_Spuybroek_Rotterdam1972_1.jpg
- Bijlage LS12_07_Spuybroek_Rotterdam1972_3.jpg
- Bijlage LS12_07_Spuybroek_Rotterdam1972_4.jpg
- Bijlage LS12_07_Spuybroek_Rotterdam1972_5.jpeg
- Bijlage LS12_08_Spuybroek_Lombardijen1973_1.jpeg
- Bijlage LS12_08_Spuybroek_Lombardijen1973_2.jpeg
- Bijlage LS12_09_Spuybroek_Huizen1974_1.jpeg

- Bijlage LS12_09_Spuybroek_Huizen1974_2.jpeg
- Bijlage LS12_09_Spuybroek_Huizen1974_3.jpeg
- Bijlage LS12_09_Spuybroek_Huizen1974_4.jpeg
- Bijlage LS12_10_Spuybroek_Driebergen1975_1.jpeg
- Bijlage LS12_10_Spuybroek_Driebergen1975_2.jpeg
- Bijlage LS12_11_Spuybroek_Amsterdam1976_1.jpeg
- Bijlage LS12_11_Spuybroek_Amsterdam1976_3.jpeg
- Bijlage LS12_11_Spuybroek_Amsterdam1976_5.jpeg

Overige geraadpleegde bronnen/ literatuur

- Overzicht van monumentale opdrachten in openbare en particuliere gebouwen (3. Dijkzigt-ziekenhuis) (Bijlage 07A, ontvangen via Yteke Spoelstra)
- Krantenknipsel van de Rijksvoorlichtingsdienst uit de Nieuwe Rotterdamse Courant, 15 september 19xx, no. 62 (bijlage 07D, ontvangen via Yteke Spoelstra)
- RKD - Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis: Archief persdocumentatie kunstenaars (PDO/Nederlandse Kunstenaars)
- RKD - Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis: Archief documentatie moderne en hedendaagse kunst (MHK/Ned./Monumentale Kunst/Muurschilderkunst)
- Stadsarchief Rotterdam: Persmap officiële ingebruikstelling ziekenhuis Dijkzigt 18 sept. 1961, nummer toegang G000010569 / signatuur: XX F 716.
- Stadsarchief Rotterdam: Archief van de Commissie voor de Percentageregeling (beeldende kunst), Rotterdam (1950) 1960-1981, nummer toegang 752.
- Stadsarchief Rotterdam: Rotterdamsche Kunststichting: uitnodigingen en aankondigingen 1950-2005 (1950-1975), nummer toegang G000042221 / signatuur PV 2.7.2.
- Stadsarchief Rotterdam: Rotterdamsche Kunststichting: tentoonstellingscatalogi, 1949-2002 (1950-1975), nummer toegang G0000472217 / signatuur PV 2.7.1.
- 'In Dijkzigt krijgt kunst 'n kans', *Het Rotterdamsch Parool* 23 augustus 1960.
- *Het Dijkzigt-Ziekenhuis te Rotterdam: ontworpen door Ir. A. Viergever in samenw. met P.J. van der Schaar, H.J. Valk, L.E. Wisse*, Rotterdam: Dijkzigt Ziekenhuis 1961.
- Henny de Groot, *Het Academisch Ziekenhuis Rotterdam: een beeldverslag van de geschiedenis van het Ziekenhuis Dijkzigt en het Sophia Kinderziekenhuis die, sinds 1 mei 1971, samen het Academisch Ziekenhuis Rotterdam vormen*, Alphen aan den Rijn: Stafleu's Wetenschappelijke Uitgeversmaatschappij 1981.
- 'Dagelijkse Kroniek 1992', *Rotterdams Jaarboekje* 1993, 10de reeks, 1ste jaargang, p. 42-44.
- Helena van der Kraan, *Dijkzigt Ziekenhuis Rotterdam*, Rotterdam: Kunstcommissie Erasmus MC 2006.
- T. van Straaten-Santegoets, *Teken aan de wand. Wandschilderingen van het Dijkzigtziekenhuis* (doctoraalscriptie Open Universiteit Nederland), 2007.
- Wijnand Galema e.a., *In opdracht, zestig jaar percentageregeling beeldende kunst bij rijksgebouwen*, Amsterdam: Boom uitgevers 2011.
- Wilma van Giersbergen, *Rotterdamse Meesters. Twee eeuwen kunstacademie in Rotterdam: 1773-1998*, Leiden: Primavera Pers 2012.
- Frans van Burkom, Yteke Spoelstra, Simone Vermaat, *Kunst van de wederopbouw in Nederland 1940-1965. Experiment in opdracht*, Rotterdam: NAI010 uitgevers 2013.
- Website Flevoland Erfgoed (<https://www.flevolanderfgoed.nl>)

Objectbeschrijving 'Eibernest'

Het gaat om een wandschildering van Geert Spuybroek (1920-2004) op de achtste verdieping van het voormalige Dijkzigt ziekenhuis te Rotterdam. Het werk bevindt zich tegen de zijwand van een personeelslift, in de zogenaamde noord-midden vleugel ter hoogte van het trappenhuis. Deze verdieping werd vanaf de opening van het ziekenhuisgebouw gebruikt door de afdeling verloskunde/ gynaecologie.¹

De schildering is aangebracht op stuc en heeft een formaat van 335 x 229 cm (inclusief 6 cm plint). Het werk is voor zover bekend niet voorzien van een signatuur.

De exacte datum van vervaardiging is niet gedocumenteerd, maar op basis van vergelijking met andere werken uit het oeuvre van Geert Spuybroek en de aanwezigheid van het werk op beeldmateriaal van het destijds nieuwe ziekenhuis, dateert deze schildering vermoedelijk uit begin jaren zestig.²

Hoewel er geen officiële titel bekend is, staat het werk op een inventarisatielijst van het voormalige Dijkzigt ziekenhuis vermeld als 'Eibersnest'.³ In een krantenknipsel uit de Nieuwe Rotterdamse Courant met afbeelding van de wandschildering, wordt in het onderschrift vermeld dat de wandschildering is geïnspireerd op een ooievaarsnest.⁴ In dit rapport wordt verwezen naar het werk door middel van de aanduiding 'Eibernest'.

Het werk is overwegend in blauwtinten geschilderd en toont twee ooievaars met jongen in een nest, omringt door takken en bladeren.

Figuur 1 (bijlage 08a): Wandschildering 'Eibernest' in het voormalige Dijkzigt ziekenhuis. Foto: Erasmus MC

¹ Zie foto's van de beginperiode van het voormalige Dijkzigt ziekenhuis in: Henny de Groot, *Het Academisch Ziekenhuis Rotterdam: een beeldverslag van de geschiedenis van het Ziekenhuis Dijkzigt en het Sophia Kinderziekenhuis die, sinds 1 mei 1971, samen het Academisch Ziekenhuis Rotterdam vormen*, Alphen aan den Rijn: Stafleu's Wetenschappelijke Uitgeversmaatschappij 1981.

² Idem (voetnoot 1), p. 48 en correspondentie met dhr. Lars Spuybroek, 6 juli 2022 (bijlage LS_02)

³ Lijst 'Geschenken, aangeboden aan ziekenhuis Dijkzigt' afkomstig uit het archief van het Erasmus MC (bijlage 04)

⁴ Krantenknipsel van de Rijksvoorlichtingsdienst uit de Nieuwe Rotterdamse Courant, 15 september 19xx, no. 62 (bijlage 07D)

Referentiekader beschermwaardigheidsstoetsing

De toetsing is uitgevoerd aan de hand van het referentiekader van de Erfgoedwet voor beschermwaardigheid van cultuurgoederen. In de zin van de Erfgoedwet gelden hiervoor de volgende criteria, namelijk dat het moet gaan om een cultuurgoed of verzameling van bijzondere cultuurhistorische of wetenschappelijke betekenis die onvervangbaar en onmisbaar is voor het Nederlands cultuurbezit.

Voor het criterium onvervangbaar wordt uitgegaan van: er zijn geen gelijke of gelijksoortige voorwerpen in goede staat in het Nederlandse cultuurbezit aanwezig. Voor onmisbaar geldt als uitgangspunt dat het cultuurgoed minimaal één van de volgende functies vervult: symboolfunctie, schakelfunctie of ijkfunctie.

Een toetsing van de beschermwaardigheid van aard- en nagelvast aan een gebouw verbonden objecten, waarvan in deze casus sprake is, past bij strikte uitleg niet binnen de artikelen over vervreemding in de Erfgoedwet (art. 4.17- 4.21). De uitgangspunten voor vervreemding hebben namelijk betrekking op roerende objecten.

De TCB heeft onderhavige toetsing uitgevoerd met gebruikmaking van de waarderingscriteria van de methodiek 'Op de Museale weegschaal' en heeft vervolgens de criteria voor beschermwaardigheid uit de Erfgoedwet doorlopen.

Waardering aan de hand van de methodiek 'Op de Museale weegschaal'

Referentiekader

Het referentiekader voor de beschermwaardigheidstoetsing is nationaal (Nederland).

Kenmerken

Toestand:

De toestand van de wandschildering is redelijk. Ondanks de aanwezige beschadigingen, van eerdere aanhechtingspunten van de voorzetwand met name langs de randen, en aanwezigheid van vocht, is de verflaag grotendeels in tact. Mede met behulp van het beeldmateriaal dat beschikbaar is van de periode na vervaardiging, en het op 21 juli 2022 door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed uitgevoerde onderzoek met X-ray fluorescence (XRF) naar alle kleuren van de wandschildering en de materiaalmonsters voor bindmiddelanalyse, zijn de aanwezige lacunes in principe te herstellen en kan het geheel weer in goede conditie gebracht worden.

Ensemble:

Het werk maakt thans geen deel uit van een ensemble. Wel vormde de wandschildering, die specifiek voor de locatie werd vervaardigd, een geheel met de architectuur, het interieur en de andere wandkunstwerken die gemaakt zijn voor het Dijkzigt ziekenhuis.

Herkomst:

De wandschildering werd ontworpen, en hoogstwaarschijnlijk uitgevoerd, door Geert Spuybroek. Gezien de situering in het gebouw (afdeling verloskunde), is het evident dat de wandschildering specifiek voor deze locatie gemaakt is.

Hoewel 'Eiberness' in de periode van de opening van het Dijkzigt ziekenhuis in 1961 moet zijn vervaardigd, wordt deze wandschildering niet genoemd in de persberichten over de opening.⁵ Spuybroek komt ook niet voor in de lijst met kunstenaars die bij de oplevering van het ziekenhuisgebouw de opdracht kregen voor het vervaardigen van monumentaal werk in het kader van de percentageregeling.⁶ 'Eiberness' wordt wel vermeld op inventarisatielijsten van het Erasmus MC inzake "geschenken en verfraaiingen krachtens de percentageregeling"⁷ en "Geschenken, aangeboden aan ziekenhuis Dijkzigt".⁸ In deze laatste inventarisatielijst staat vermeld dat het werk werd aangeboden door dr. A.L.C. Schmidt. Mogelijk werd de wandschildering deels gefinancierd via de percentageregeling en deels via schenking. Professor dr. A.L.C. Schmidt was hoogleraar Verloskunde en hoofd van de afdeling gynaecologie van de Rotterdamse ziekenhuizen.

Zeldzaamheid en representatie:

De TCB acht de wandschildering 'Eiberness' binnen de ontwikkeling van monumentale kunst in Nederland een representatief voorbeeld van de wederopbouwperiode, en de maatschappelijke ontwikkelingen die toen plaatsvonden. 'Eiberness' refereert duidelijk aan een bepaald tijdsbeeld en specifieke tijdsgeest, zowel binnen de monumentale wandkunst in

⁵ Stadsarchief Rotterdam: Persmap officiële ingebruikstelling ziekenhuis Dijkzigt 18 sept. 1961, nummer toegang G000010569 / signatuur: XX F 716.

⁶ Stadsarchief Rotterdam: Archief van de Commissie voor de Percentageregeling (beeldende kunst), Rotterdam (1950) 1960-1981, nummer toegang 752; 22 Stuk betreffende opdrachten aan kunstenaars verstrekt in gevolge de percentageregeling, met bijlagen 1960-1968.

⁷ Lijst 'Geschenken en verfraaiingen krachtens de percentage regeling' afkomstig uit het archief van het Erasmus MC (bijlage 03)

⁸ Lijst 'Geschenken, aangeboden aan ziekenhuis Dijkzigt' afkomstig uit het archief van het Erasmus MC (bijlage 04)

de wederopbouwperiode in algemene zin, als in relatie tot de vernieuwende ideologie m.b.t. de architectuur en decoratie in het Dijkzigt ziekenhuis.⁹

‘Eibernest’ is typerend voor de monumentale wandschilderkunst en wederopbouwkunst in Nederland in het algemeen. Vergelijkbare thematiek en vormtaal zijn ook te vinden bij andere monumentaal kunstenaars van deze periode. Van de andere kunstwerken die specifiek voor het Dijkzigt Ziekenhuis werden vervaardigd, zijn diverse werken bij de sloop veilig gesteld en deels herplaatst. Bij de besluitvorming over die eerdere uitnamen zijn de werken van Spuybroek niet meegewogen, omdat de aanwezigheid onbekend was (verborgen achter voorzetwanden).

De TCB beschouwt de wandschildering ‘Eibernest’ als een goed voorbeeld van het vroege monumentale werk van Geert Spuybroek, en als zeldzaam binnen zijn beperkt bewaard gebleven oeuvre van monumentaal werk.

Voor zover bij de TCB bekend zijn er in totaal vier wandschilderingen door deze kunstenaar gemaakt, waarvan er reeds twee verloren gegaan zijn door sloop. De andere nog bewaard gebleven wandschildering betreft het werk op de derde verdieping van het voormalige Dijkzigt ziekenhuis, waarvan de sloop vordert ten tijde van de uitvoering van de beschermwaardigheidsstoetsing.

Binnen het oeuvre van monumentale kunstwerken van Geert Spuybroek, dat bij de TCB bekend is, zijn daarnaast enkele muurreliëfs, onder andere in sgraffito techniek, bewaard gebleven. Deze tonen in stijl en vormgeving overeenkomsten met ‘Eibernest’. Dit betreffen monumentale werken die vervaardigd zijn aan schoolgebouwen in Emmeloord.¹⁰ Deze vroege werken bevatten meer figuratieve elementen en zijn minder abstract, dan zijn latere werk.

Voorts nog (vermoedelijk) resterend: een metaalplastiek in particulier bezit in Zeist (niet zeker), een staalsculptuur in Spijkenisse, een staalplastiek in Rotterdam, Lombardijen, een glasmozaïek in Huizen (niet zeker) en een lichtobject in Amsterdam.¹¹

Cultuurhistorisch

Historisch:

Over de kunstenaar Geert Spuybroek is (nog) weinig bekend. Uit diverse bronnen blijkt dat hij zeer gewaardeerd werd als docent, en bij verschillende onderwijsinstellingen werkzaam is geweest, waaronder het Erasmiaans Gymnasium te Rotterdam, de Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag, de Academie voor Beeldende Kunsten Rotterdam (ook kort als decaan) en de Nutsacademie Rotterdam. Bij de Nutsacademie Rotterdam was hij medeoprichter van de richting Esthetische Vorming. In 1992 werd Geert Spuybroek om zijn verdiensten als ‘beeldend vormgever’ benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.¹²

Op grond van de beschikbare informatie ziet de TCB Geert Spuybroek als belangrijke figuur binnen het artistieke klimaat van Rotterdam. De uitnodiging aan Spuybroek om

⁹ ‘In Dijkzigt krijgt kunst ‘n kans’, *Het Rotterdamsch Parool* 23 augustus 1960.

¹⁰ Deze muurreliëfs worden vermeld op de website van Flevoland Erfgoed, (geraadpleegd op 21 juni 2022, zie: <https://www.flevolanderfgoed.nl/home/kunst/noordoostpolder/emmeloord/wandrelief-2.html> en <https://www.flevolanderfgoed.nl/home/kunst/noordoostpolder/verdwenen-kunst-emmeloord/muurreliefs-smeden.html> en <https://www.flevolanderfgoed.nl/home/kunst/noordoostpolder/emmeloord/natuursteen-mozaiek-2.html>)

¹¹ Correspondentie met dhr. Lars Spuybroek, 21 juli 2022, inclusief ontvangen afbeeldingen m.b.t. overige monumentale werken van Geert Spuybroek (bijlagen LS12_01 t/m LS12_11).

¹² ‘Dagelijkse Kroniek 1992’, *Rotterdams Jaarboekje* 1993, 10de reeks, 1ste jaargang, p. 42-44.

wandschilderingen te vervaardigen voor het Dijkzigt Ziekenhuis, naast de wandschilderingen van andere vooraanstaande kunstenaars in die tijd, Louis van Roode, Dolf Henkes, Johan van Reede en Kees Franse, is hier ook een voorbeeld van. De opdrachten voor (monumentale) werken die hij elders kreeg, geven aan dat Geert Spuybroek ook landelijk enige bekendheid genoot.

In de huidige tijd is Geert Spuybroek een vrij onbekende naam. Hierbij moet worden opgemerkt dat er nog maar beperkt onderzoek is gedaan naar monumentale kunst uit de wederopbouwperiode, en er nog weinig belangstelling bestaat voor deze specifieke kunstvorm binnen de Nederlandse kunstgeschiedenis. Hierdoor ontbreekt een goed overzicht. Dit maakt het lastig om uitspraken te doen inzake de positie van Geert Spuybroek hierbinnen. Veel toonaangevende kunstenaars uit die periode zijn mogelijk onterecht in de vergetelheid geraakt. Onbekendheid is derhalve geen volledige indicator voor het belang van een kunstenaar.

Artistiek:

'Eiberness' is kenmerkend voor de kunst uit de wederopbouwperiode in Nederland, die vaak figuratieve en abstracte elementen bevat. Het uitgebreide kleurenpalet van 'Eiberness' met veel tinten blauw is opvallend. De TCB is van mening dat de wandschildering 'Eiberness' bijzonder fraai is uitgevoerd.

Kenmerkend voor de stijl van Spuybroek, op basis van de werken die bij de TCB bekend zijn, is de suggestie van reliëf door middel van het toepassen van verschillende tinten binnen eenzelfde kleurvlak.

'Eiberness' is een goed voorbeeld van de vroege werken van Geert Spuybroek waarin een balans zichtbaar is tussen organische vormen en gematigde abstractie. Zijn latere monumentale werk vertoont een hogere mate van abstractie en feller kleurgebruik. De algemene verschuiving van monumentale kunst naar omgevingskunst die eind jaren zestig plaatsvond, is ook in het werk van Spuybroek te zien.

Informatief:

De informatieve waarde van de wandschildering zit deels in de materialen die gebruikt zijn. Deze materialen geven inzicht in het materiaalgebruik door kunstenaars in die periode en kunnen daarmee ook waardevolle informatie verschaffen t.b.v. conservering en restauratie van kunst uit de wederopbouwperiode. Op 21 juli 2022 zijn alle kleuren van de wandschildering onderzocht met X-ray fluorescence (XRF) en zijn monsters genomen voor bindmiddelanalyse. De resultaten hiervan waren ten tijde van de voltooiing van de beschermwaardigheidstoetsing nog niet beschikbaar.

Ook is de invulling van het opdrachtgeverschap voor de vervaardiging van de wandschildering interessant. Het betreft een voorbeeld van opdrachtgeverschap door personen die werkzaam waren voor het ziekenhuis. Diverse kunstwerken zijn door nauw bij het Dijkzigt ziekenhuis betrokken partijen geschonken.¹³

Voorts bevat 'Eiberness' een duidelijke referentie naar de plek in het gebouw waarvoor de wandschildering vervaardigd werd. Het thema 'oievaarsnest' is duidelijk gerelateerd aan de afdeling verloskunde, waarvoor het werk werd vervaardigd. Ook bij andere kunstwerken in het Dijkzigt ziekenhuis is een dergelijke relatie terug te zien.

¹³ Lijst 'Geschenken, aangeboden aan ziekenhuis Dijkzigt' afkomstig uit het archief van het Erasmus MC (bijlage 04)

Sociaal-Maatschappelijk

De wandschildering past in de ideologie van het destijds nieuwe ziekenhuis, dat revolutionair was in Nederland. Niet alleen het dubbele-corridor-ontwerp - dat werd overgenomen uit het buitenland en wat een grote verbetering voor het welzijn van het personeel zou betekenen - was nieuw, maar ook de decoratie die werd aangebracht. Zo blijkt ook uit de berichtgeving in de pers bij de opening van het ziekenhuis: "Want dit ziekenhuis is en belooft verder wel een zeer bijzonder ziekenhuis te worden, waarin radicaal is gebroken met de vroegere opvattingen over het onderbrengen van patiënten. Alle wanden, alle deuren, alle kamers en alle zalen hebben kleur gekregen. Kale witte wanden behoren er definitief tot het verleden."¹⁴ In die periode vond een omslag plaats. Er kwam meer aandacht voor het op het gemak stellen van de patiënt en het welzijn van personeel, waarbij de grote en indrukwekkende wandkunstwerken ongetwijfeld een belangrijke rol hebben gespeeld.

Bovendien passen de monumentale werken die in het ziekenhuis werden aangebracht bij het culturele/artistieke klimaat in de wederopbouwperiode. In tegenstelling tot vaak maatschappijkritische kunst uit andere landen in die tijd, is de wederopbouwkunst in Nederland minder beladen en straalt doorgaans een gevoel van optimisme uit.

'Eiberness' past binnen deze uitgangspunten.

Beleving:

De wandschildering 'Eiberness' wordt gezien als een aansprekend werk met een hoge belevingswaarde.

De wandschildering is gemaakt voor de afdeling verloskunde van het Dijkzigt ziekenhuis. Hoewel het werk bedoeld is voor deze specifieke plaats en situatie acht de TCB de wandschildering niet zo specifiek, dat deze niet goed op een andere locatie zou kunnen functioneren en een nieuwe belevingswaarde kan krijgen, mede gezien de langzaam groeiende belangstelling en waardering voor dit type kunstwerken.

Gebruik

Museaal:

'Eiberness' wordt in de huidige situatie niet gebruikt voor presentatie, educatie en/of onderzoek. De TCB ziet wel mogelijkheden om het werk te musealiseren of te herplaatsen in een (semi-)openbaar gebouw.

Economisch:

Op dit moment heeft het werk geen economische waarde.

¹⁴ 'In Dijkzigt krijgt kunst 'n kans', *Het Rotterdamsch Parool* 23 augustus 1960.

Waardering beschermwaardigheidscriteria Erfgoedwet

Onvervangbaarheid

De TCB acht de wandschildering 'Eibernest' niet onvervangbaar binnen het referentiekader nationaal.

Hoewel bij de TCB geen andere, niet door de sloop van het Dijkzigt ziekenhuis bedreigde, wandschilderingen van Geert Spuybroek bekend zijn, en er slechts enkele werken resteren binnen het beperkte oeuvre van monumentale kunst van Spuybroek, neemt 'Eibernest' binnen de monumentale wandkunst in algemene zin geen buitengewone positie in.

Onmisbaarheid

Symboolfunctie:

De TCB acht de wandschildering van Spuybroek een representant van de monumentale wederopbouwkunst, in het bijzonder in relatie tot het gebouw van het Dijkzigt ziekenhuis, maar geen representatief voorbeeld dat van overtuigend belang is voor het Nederlandse collectieve geheugen.

Schakelfunctie:

Hoewel de wandschildering refereert aan Spuybroek als vervaardiger, aan professor dr. A.L.C. Schmidt als (mede) opdrachtgever, en aan de vernieuwende ideologie m.b.t. architectuur en decoratie die werd toegepast bij het Dijkzigt ziekenhuis, welke revolutionair was in Nederland, acht de TCB de rol van de wandschilderingen in de herinnering hieraan niet van overtuigend belang voor het begrip en appreciatie van de Nederlandse (cultuur) geschiedenis.

IJkfunctie:

De wandschildering vervult geen ijkfunctie. Er is te weinig over het werk bekend om deze functie te kunnen vervullen.

Conclusie

Op grond van het vorenstaande acht de TCB de wandschildering 'Eibernet' van Geert Spuybroek onvervangbaar noch onmisbaar voor het Nederlands cultuurbezit, en dus niet beschermwaardig binnen het referentiekader nationaal.

Hoewel op grond van de toetsing niet voldaan wordt aan de criteria voor nationale beschermwaardigheid is er wel sprake van een bijzonder werk en interessante kunstenaar in een originele context.

De TCB acht het om die reden aanbevelingswaardig om verdwijning van het werk uit de omgeving van het Erasmus MC te voorkomen. Herplaatsing van de wandschildering binnen het nieuwe gebouw zou het ziekenhuis van - voor Rotterdam belangwekkende - historische context kunnen voorzien. Herplaatsing kan door uitname van de wandschildering middels de strappo techniek die bij eerdere uitname van wandschilderingen in het Dijkzigt ziekenhuis succesvol is toegepast. De TCB acht het ook niet ondenkbaar om een reproductie van het werk te laten maken, gebruik makend van het beschikbare beeldmateriaal en de informatie die via het materiaal technisch onderzoek verworven is. Anders verdient onderzoek naar mogelijkheden voor herplaatsing op een andere passende locatie aanbeveling.

Afstemming met de erfgenamen van Geert Spuybroek hierover is vanzelfsprekend essentieel.

Gezien de positie van de wandschildering binnen de monumentale wederopbouwkunst in Rotterdam én in Nederland, en de informatie die het werk – in context maar ook in materiaalgebruik – kan bieden bij onderzoek naar vergelijkbare werken, adviseert de TCB ten eerste om alle beschikbare informatie bijeen te brengen en toegankelijk te maken, onder andere via het RKD - Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis.

In algemene zin benadrukt de TCB het belang van meer onderzoek naar monumentale kunst uit de wederopbouwperiode in Nederland. Veel toonaangevende kunstenaars uit die periode zijn mogelijk onterecht in de vergetelheid geraakt.

Binnen deze toetsing heeft de TCB zich moeten baseren op de beschikbare informatie. Het is echter niet ondenkbaar dat via meer onderzoek nieuwe informatie over Geert Spuybroek naar boven komt, dat zijn werk mogelijk in een ander daglicht zet.

Tenslotte benadrukt de TCB het grote belang om bij aanvang van verbouwing/sloop meer tijd en geld te reserveren voor de waardering van gebouw gebonden kunst en onderzoek naar de mogelijkheden voor behoud van het werk, intern of extern.